

УДК 657.6(322)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-2-15>**Горват Т.Ю.**

аспірантка

Західноукраїнського національного університету

Horvat Tetiana

West Ukrainian National University

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ У НЕПРИБУТКОВИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

FINANCIAL PLANNING IN NON-PROFIT RELIGIOUS ORGANIZATIONS

Стаття присвячена дослідженню теоретичних основ сутності, класифікаційних особливостей та ключових засад реалізації процесу фінансового планування неприбутковими господарючими суб'єктами, зокрема релігійними організаціями. Продемонстровано низку наукових трактувань категорії «фінансове планування» та запропоноване авторське визначення вищезазначеного поняття. Виділено базові класифікаційні ознаки та елементи фінансового планування. Окреслена необхідність здійснення некомерційними організаціями процесу планування з метою забезпечення достатнього обсягу ресурсів для фінансування їх основних напрямків діяльності. З'ясовано, що плановим документом, який складають неприбуткові організації, в тому числі релігійні, є кошторис, що деталізує інформацію щодо майбутніх витрат, враховуючи їх цільове призначення. Визначено відсутність обов'язкової до дотримання процедури складання та затверджених зразків кошторису у процесі фінансового планування неприбуткових релігійних організацій.

Ключові слова: фінансове планування, фінансові ресурси, релігійна організація, неприбуткова організація, кошторис.

Religious organizations are considered an important social institution, the main purpose of which is to provide for religious needs and develop the spiritual education of citizens. These institutions conduct their financial and economic activities as officially registered business entities. Obtaining profit is not the goal of such business entities, therefore their activities are conducted in the status of non-profit organizations and must clearly correspond to the goals defined by their constitutional documents. Religious organizations, like other business entities, carry out the process of financial planning for the effective distribution and optimal use of financial resources. Such a process is an important element of management, which positively affects the achievement of the set goals and contributes to the effective organization of the finances of religious organizations. The purpose of the article is a theoretical analysis of the essence of the concept of "financial planning", implementation of its basic structural classification, demonstration of the peculiarities of the implementation of the planning process in non-profit religious organizations. Based on the main results of the research, a number of interpretations of the category «financial planning» by economists have been analyzed. The authors definition of the aforementioned concept has been proposed. The classification of financial planning according to such features as: terms, scale of goals and methods of using information has been carried out. The estimate as the main planning document, which reflects detailed data on the income and expenses of non-profit enterprises, has been considered. The absence of a special mandatory system for the implementation of the financial planning process in religious non-profit organizations has been emphasized, and the free opportunity to choose the optimal structure for drawing up an estimate of income and expenses of religious structures has been indicated. The importance of financial planning by economic entities of any organizational and legal form has been argued.

Key words: financial planning, financial resources, religious organization, non-profit organization, estimate.

Постановка проблеми. Релігійні організації нашої держави впродовж багатьох років відіграють вагомую суспільну роль та утворюються

з першорядною метою забезпечувати релігійні потреби та реалізовувати відповідні інтереси вірян. Такі інституції, в тому числі, сприяють

розвитку духовно-морального виховання та культури, толерантності, етики, а також особистісних цінностей. Окрім духовного спрямування, релігійні організації, попри низку притаманних виключно їм особливостей та специфічних ознак, являються повноправними суб'єктами господарювання, вважаються юридичними особами відповідно до офіційної процедури реєстрації та здійснюють фінансово-господарську діяльність.

Траєкторія діяльності релігійних організацій визначається як така, що не спрямована на одержання прибутку, тобто чітко відповідає критеріям їх функціонування у статусі неприбуткових суб'єктів. Разом з тим, таким структурам не забороняється провадити діяльність, що передбачає дохід. Обов'язковою є умова використання такого доходу виключно для фінансування витрат діяльності, що визначена установчими документами релігійної організації, на власне утримання, а також для здійснення благодійної діяльності.

Релігійні організації акумулюють матеріальні ресурси, що надходять від добровільних пожертвувань, залучені кошти з альтернативних джерел фінансування тощо. Для їх раціонального розподілу та оптимального використання, ефективного управління фінансами загалом, побудови майбутніх цілей та завдань, а також відповідності таких цілей реальному фінансовому стану, релігійні організації, поряд з іншими господарюючими суб'єктами, вдаються до фінансового планування. Такий процес передбачає періодичне складання фінансового плану, мета якого координація надходжень та їх узгодження з витратною частиною, а також врахування всіх ймовірних факторів чи ризиків, що можуть впливати на досягнення майбутніх фінансових цілей та організаційний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сутність та механізми реалізації процесу фінансового планування загалом, а також особливості його застосування у площині діяльності неприбуткових організацій викликали інтерес багатьох економістів. У рамках нашого дослідження увагу зосереджено на наукових доробках таких авторів як: Бойко О.О. [3], Ковальчук Н.О., Михайлюк А. В. [4], Лапіна І. [5], Налукова Н.І. [6], Сукрушева Г.О. [7], Чайкова О.І., Грачова К.А. [8], Чемчикаленко Р.А., Майборода О.В. [9] та інші.

Зазначимо, що фахова економічна література, фактично, не розглядає аспекти фінансового планування неприбуткових релігійних організацій.

Метою статті є теоретичний аналіз сутності категорії «фінансове планування», аналіз базових елементів його реалізації господарюючими

суб'єктами, специфіка здійснення процесу планування у неприбуткових організаціях, зокрема у релігійних.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Економічна література пропонує низку трактувань категорії «фінансове планування». Так, Бойко О.О. та Панасюк М.А. вважають фінансове планування процесом підготовки управлінських рішень, що мають вплив на обсяг, джерела формування та використання фінансових ресурсів згідно з маркетинговими планами, а також розміри показників в плановому періоді, що визначають виконання завдань для досягнення майбутніх цілей найбільш раціональним способом [3]. Автори Чемчикаленко Р.А., Майборода О.В. та Кобзар К.А. характеризують фінансове планування системою заходів, що спрямовані на майбутню реалізацію для забезпечення необхідного стану фінансового потенціалу підприємства [9]. Чайкова О.І., Грачова К.А. трактують фінансове планування процесом вироблення управлінських рішень щодо джерел формування та напрямків використання фінансових ресурсів підприємства, що спрямовані на забезпечення стійкого функціонування підприємства в короткостроковій та довгостроковій перспективах з урахуванням цілей його розвитку [8]. Дослідники Сукрушева Г.О. та Горопашна Л.Г., погоджуючись із тлумаченнями провідних авторів, уточнюють, що фінансове планування є процесом розробки системи фінансових планів, що також визначає обсяг фінансових ресурсів відповідно до напрямків їх джерел формування та цільового використання та відображає цілі операційної та інвестиційної діяльності підприємства [7].

Як бачимо, трактування ключової сутності категорії «фінансове планування» провідними авторами не демонструють критичних відмінностей. Узагальнюючи вищевикладені тлумачення, пропонуємо розглядати фінансове планування процедурою генерування ефективних управлінських рішень щодо організації фінансових ресурсів підприємства з метою забезпечення його стабільного функціонування, розвитку та досягнення запланованих показників у майбутніх періодах.

Лапіна І. та Янчев А., згідно з проведеними дослідженнями у предметній площині, пропонують систематизувати фінансове планування відповідно до термінів, масштабності цілей, способів використання інформації тощо. Так, за термінами планування може бути:

- довгостроковим – період планування понад 5 років,
- середньостроковим – період планування від 1 до 5 років,

– короткостроковим – період планування до 1 року.

За значенням цілей автори виокремлюють:

– стратегічне планування – характеризує найбільш вагомні фінансові показники для функціонування підприємства, інвестиційні напрямки, накопичення тощо;

– тактичне планування – відображає деталізовані стратегічні плани з узгодженням, фінансовою оцінкою та аналізом ефективності елементів на шляху реалізації цілей;

– оперативне планування – короткострокове тактичне планування.

За напрямками використання джерел інформації класифікують:

– реактивне фінансове планування, що зорієнтоване на практику минулих періодів;

– інактивне фінансове планування, що опирається на дотримання поточних позицій та схем на тривалий період;

– преактивне фінансове планування, що покликане гарантувати ефективне управління в разі отримання точних прогнозів;

– інтерактивне фінансове планування, що є об'єднанням інструментів реактивного, інактивного і преактивного планування та характеризується їх комплексним застосуванням [5].

Дотримуючись вищезазначених класифікаційних основ, автори Ковальчук Н. О. та Михайлюк А. В. пропонують дещо іншу структурну гілку фінансового планування, виокремлюючи стратегічне, поточне та оперативне планування в його окремі підсистеми з подальшим розгалуженням на елементи, що притаманні кожній підсистемі, такі як форми фінансових планів та часові проміжки [4].

Науковці упорядковують фінансове планування також за такими ознаками як: об'єкти планування, рівень управління, регулярність проведення, значення запланованих процесів тощо.

Суспільство потребує не тільки установ, що ведуть підприємницьку діяльність, націлену виключно на отримання прибутку, а також таких, що опікуються важливими суспільними питаннями чи проблемами та реалізацією відповідних проектів. Саме такими є релігійні організації, які покликані задовольняти потреби громадян, що пов'язані з релігією, а також дбати про їх духовно-моральний розвиток. Такі організації є повноправними юридичними особами, що здійснюють діяльність некомерційного характеру, яка передбачена їх установчими документами, тобто належать до неприбуткових структур та володіють відповідним статусом. Для збереження статусу неприбутківця релігійні підприємства спрямовують свої доходи виключно для фінансування витрат

на власне утримання, реалізацію напрямків діяльності відповідно до їх установчих документів, а також для здійснення благодійної діяльності, милосердя чи допомоги.

Одним із обов'язкових до визначення критеріїв неприбуткових організацій є їх організаційно-правова форма, діяльність відповідно до якої регулюється окремим профільним законом. В даному випадку, діяльність неприбуткових релігійних організацій провадиться відповідно до норм Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Разом з тим базові правила чи стандарти ведення господарської діяльності та обліку не демонструють глобальних відмінностей та є загальними для неприбуткових структур усіх організаційно-правових форм.

Оперативне управління, фінансове планування та контроль є базовими заходами у процесі діяльності не тільки комерційних підприємств, але й таких, що не націлені на прибуток. Некомерційні організації здійснюють управління акумульованими фінансовими ресурсами, а також планують їх формування та подальший розподіл. Метою фінансового планування таких установ є формування умов щодо забезпечення ресурсів для фінансування їх ключових напрямів діяльності.

Налукова Н.І. зазначає, що планування фінансово-господарської діяльності є одним із основних завдань, виконання якого сприятиме ефективному управлінню фінансами неприбуткових організацій. Важливо звернути увагу на сформульовані науковцем інші завдання, що покликані відповідати вищезазначеній меті, серед яких: формування ресурсної бази, ведення обліку, управління надходженнями, оцінка фінансового стану, взаємодія з іншими юридичними особами, державними органами управління та контролю тощо [6].

Фінансово-господарська діяльність неприбуткових структур, в тому числі релігійних організацій, здійснюється на основі такого ключового планового документу як кошторис, який відображає деталізовану інформацію щодо статей майбутніх витрат відповідно до їх цільового призначення. Зважаючи на специфіку діяльності неприбуткових релігійних організацій, всі надходження повинні використовуватись в рамках забезпечення цілей їх статутної діяльності та на власне утримання. Напрямки використання коштів таких організацій зазначаються не тільки в статутних документах, а й у їх кошторисах. У випадку порушення неприбутковою організацією вимог щодо цільового використання доходів та встановлення такого факту контролюючим органом, її буде позбавлено статусу неприбутківця із одночасним виклю-

ченням із Реєстру неприбуткових установ та організацій та нарахуванням належних податкових зобов'язань.

Процедура складання кошторису релігійних організацій, як і неприбуткових установ загалом, не містить обов'язкового для дотримання регламенту чи офіційно затвердженого зразка. Кожна така окрема структура, враховуючи особливості власної діяльності, оцінюючи очікувані надходження та можливі видатки, вільна у виборі механізмів формування кошторису доходів і витрат.

Авторський колектив Андрущенко І.Г. та інші зазначають, що кошторис доходів і витрат неприбуткової організації упорядковується послідовно з поступовим переходом від дрібних елементів до крупних та пропонують неприбутковим організаціям у процесі складання кошторису застосувати один із наступних трьох методів:

– метод, відповідно до якого видатки неприбуткової організації плануються із суми визначених доходів;

– метод, згідно з яким плануванню джерел, обсягів та строків надходжень передують визначення суми фактичних видатків на очікувані цілі та заходи. Даний метод може бути застосованим для реалізації окремих проектів, а також у разі відсутності постійних джерел надходжень неприбуткових установ, що відповідає стандартній діяльності релігійних організацій, основні надходження яких акумулюються за рахунок пожертвувань та внесків донорів, які важко прогнозувати;

– комбінований метод, згідно з яким неприбуткова організація планує як очікувані доходи, так і витрати, тобто частина їх є постійною та підлягає прогнозуванню. Застосування такого методу є найбільш оптимальним для організацій, що отримують регулярні надходження у вигляді членських внесків, а також нерегулярні, наприклад, фінансову допомогу. Саме комбінований метод складання кошторису застосовується у практиці неприбуткових організацій найчастіше [2].

Необхідно зазначити, що формування ефективного кошторису релігійної організації, що чітко відповідає стратегії її діяльності та прогнозовані показники якого будуть макси-

мально наближені до майбутніх фактичних результатів вимагає дотримання таких рекомендацій як: структуроване, раціональне планування, враховуючи реальний фінансовий стан організації та аналіз показників попередніх періодів, а також грамотне та послідовне складання з урахуванням математичних розрахунків та оптимальних методів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можемо констатувати, що механізм фінансового планування є необхідним елементом управління суб'єктів будь-яких організаційно-правових форм господарювання чи напрямків діяльності, а також послідовним, структурованим процесом розробки фінансового плану, що застосовується для розрахунку та збалансування їх грошових надходжень і видатків, а також для планування ефективного залучення фінансових ресурсів. Процедура реалізації фінансового планування вимагає відмінної підготовки та якісного, скрупульозного розрахунку, що стане запорукою ефективного та раціонального використання фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта.

Основою управління фінансами в неприбуткових організаціях, особливістю функціонування яких є відсутність переслідування мети щодо отримання прибутку з його подальшим розподілом між учасниками, а забезпечення суспільних громадських потреб, – є кошторис, що визначає обсяг ресурсів для забезпечення статутної діяльності в розрізі доходів та видатків, а також відображає фінансове планування доходів і витрат відповідно до стратегії діяльності таких установ.

Вітчизняні релігійні організації функціонують згідно з метою створення, а також цілей, передбачених їх установчими документами та звично провадять свою діяльність як неприбуткові (некомерційні) підприємства. Не визначається особливої, неухильної до дотримання структури здійснення процесу фінансового планування, що притаманне виключно релігійним неприбутковим організаціям, тому, допускається вільна можливість щодо вибору найбільш оптимальної концепції складання кошторису доходів і видатків релігійних структур в рамках функціонування в статусі неприбуткових.

Список використаних джерел:

1. «Про свободу совісті та релігійні організації»: Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>.
2. Андрущенко І.Г. та ін. Мультимедійний посібник «Судова бухгалтерія». Національна Академія внутрішніх справ. 2017. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/sud_buh/page-11.html.
3. Бойко О.О. Фінансове планування діяльності сучасного підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 318–322. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/57.pdf.

4. Ковальчук Н.О., Михайлюк А.В. Фінансове планування в компанії. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 1. С. 23–27.
5. Лапіна І., Янчев А. Сутність, проблеми та перспективи фінансового планування підприємств в сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: М.Д. Балджи (голов. ред.)*. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2016. № 10 (242). С. 73–86.
6. Налукова Н.І. Управління фінансами неприбуткових установ, організацій. *Економіка: проблеми теорії і практики*. 2009. Вип. 251: в 6 т. Т. IV. С. 1499–1511.
7. Сукрушева Г.О., Горопашна Л.Г. Теоретичні основи фінансового планування на підприємстві в сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 17. С. 413–416.
8. Чайкова О.І., Грачова К.А. Методичні підходи до фінансового планування діяльності підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2018. № 47. С. 32–36. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187510763.pdf>.
9. Чемчикаленко Р.А., Майборода, О.В., Кобзар К.А. Організація фінансового планування на підприємстві. *Прийзовський економічний вісник*. 2017. № 4. С. 100–106. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/21.pdf.

References:

1. Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii: Zakon Ukrainy [On Freedom of Conscience and Religious Organizations: Law of Ukraine] (1991) Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>.
2. Andruschenko I.H. ta in. (2017) Multymedijnyj posibnyk «Sudova bukhhalteriiia» [Multimedia guide "Forensic Accounting"]. *Natsionalna Akademiia vnutrishnikh sprav*.
3. Bojko O.O. (2016) Finansove planuvannia diialnosti suchasnoho pidpriemstva [Financial planning of the activities of a modern enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo*. No. 2. P. 318–322.
4. Kovalchuk N.O., Mykhajliuk A.V. (2019) Finansove planuvannia v kompanii [Financial planning in the company]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. No. 1. P. 23–27.
5. Lapina I., Yanchev A. (2016) Sutnist, problemy ta perspektyvy finansovoho planuvannia pidpriemstv v suchasnykh umovakh [The essence, problems and prospects of financial planning of enterprises in modern conditions]. *Naukovyj visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu: zb. nauk. prats; za red.: M.D. Baldzhy (holov. red.)*. Odessa: Odeskyj natsionalnyj ekonomichnyj universytet. No. 10 (242). P. 73–86.
6. Nalukova, N.I. (2009). Upravlinnia finansamy neprybutkovykh ustanov, orhanizatsij [Financial management of non-profit institutions and organizations.]. *Ekonomika: problemy teorii i praktyky*. No. 251: v 6 t. T. IV. P. 1499–1511.
7. Sukrusheva H.O., Horopashna L.H. (2018). Teoretychni osnovy finansovoho planuvannia na pidpriemstvi v suchasnykh umovakh [Theoretical foundations of financial planning at the enterprise in modern conditions]. *Infrastuktura rynku*. No. 17. P. 413–416.
8. Chajkova O.I., Hrachova K.A. (2018). Metodychni pidkhody do finansovoho planuvannia diialnosti pidpriemstva [Methodical approaches to financial planning of the enterprise]. *Visnyk NTU «KhPI»*. No. 47.
9. Chemchykalenko R.A., Majboroda, O.V., Kobzar K.A. (2017). Orhanizatsiia finansovoho planuvannia na pidpriemstvi [Organization of financial planning at the enterprise]. *Pryazovskyy ekonomichnyj visnyk*. No. 4. P. 100–106.